

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

С. М. КОЛОТУХА, кандидат економічних наук

К. М. МЕЛЬНИК, кандидат економічних наук

В. Ю. ПЕРЕПОЛКА, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті розглянуто актуальні проблеми фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектора економіки в контексті сучасних умов. Встановлено, що кредитне забезпечення сільськогосподарських підприємств необхідне для фінансування, зростання та розвитку економіки країни. Доведено, що для забезпечення стійкого розвитку галузі сільського господарства потрібна державна підтримка, яка повинна носити довгостроковий та комплексний характер. Запропоновано напрями подальшої активізації кредитних відносин в аграрному секторі економіки України.

Ключові слова: банківське кредитування, аграрні підприємства, фінансове забезпечення, державна фінансова підтримка, Земельний (іпотечний) банк.

Постановка проблеми. Системна економічна трансформація аграрного сектору в умовах нестабільності та невизначеності вимагає від сільськогосподарських підприємств адаптації до ринкового середовища. Однією з найсерйозніших проблем є забезпечення підприємств ресурсами, особливо фінансовими. Несприятлива ситуація із зовнішнім фінансуванням, скорочення бюджетних асигнувань та нестача власних коштів змушують підприємства ставати більш ефективними у використанні фінансових ресурсів. Розробка ефективних економічних механізмів фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств потребує визначення пріоритетності власних коштів (залучення, нарощування та ефективного розподілу) та створення умов для селективної державної підтримки. Тому, кредит виступає збалансованим джерелом формування ліквідності, що забезпечує нормальні умови господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних засад та практичного досвіду функціонуванню кредитних відносин в аграрному секторі приділяло значну увагу багато вітчизняних вчених-дослідників: В. Алексійчук, М. Берков, О. Василик, П. Гайдуцький, О. Гудзь, М. Дем'яненко, О. Дзюблюк, С. Кручок, П. Лайко, Ю. Лупенко, М. Малік, А. Мороз, С. Мочерний, А. Поддєрьогін, М. Савлук, П. Саблук, О. Шпичак та інші вчені. Проте потребують ґрунтовного вивчення питання розвитку вітчизняного

банківського кредитування підприємств АПК, накреслення його пріоритетних шляхів.

Методика досліджень. Теоретико-методологічним базисом статті слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, провідних спеціалістів, що займаються дослідженням у сфері банківського кредитування аграрних підприємств. У процесі його здійснення використано такі наукові методи як: абстрактно-логічний, монографічний, емпіричний а також системного підходу до рішення проблем.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад й обґрунтування практичних пропозицій щодо удосконалення банківського кредитування підприємств АПК.

Результати дослідження. Умовою нормального функціонування процесів розширеного відтворення в економіці є наявність фінансових ресурсів. Відсутність фінансової бази створює проблеми не лише простого, але і розширеного відтворення. Пошук джерел фінансування є основою механізму розширеного відтворення, від їх властивостей багато в чому залежить структура механізму, особливості його функціонування і ефективність.

У системі фінансової підтримки аграрного виробництва значу роль відіграє банківське кредитування, яке забезпечує 25–26 % фінансових ресурсів і знаходиться на другому місці після внутрішнього самофінансування.

За даними міністерства аграрної політики України, станом на кінець травня 2023 року українські аграрії отримали майже 33,4 млрд грн банківських кредитів на розвиток господарств, в тому числі 4,7 тис. господарств отримали 17,8 млрд грн за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9». Найбільший обсяг кредитів за різними програмами отримали аграрії Київської (7,2 млрд грн), Вінницької (3,7 млрд грн), Дніпропетровської (2,7 млрд грн), Кіровоградської (2,6 млрд грн) та Одеської (2,2 млрд грн) областей). Також зазначено, що за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %» 5 тис. підприємств отримали 18,9 млрд грн. Найбільше кредитів за цією програмою отримали сільськогосподарські товаровиробники Кіровоградської області: 750 господарств отримали 2,3 млрд грн. Для 656 господарств Вінницької області вже виділено 2 млрд грн. В Одеській області 1,9 млрд грн отримали 493 господарства. На Київщині 393 господарства отримали 1,8 млрд грн [1].

Однак, сільськогосподарські товаровиробники працюють з гострою нестачею обігових коштів та інвестиційних ресурсів. За оцінками міністерства аграрної політики в бюджеті 2023 року, закладено лише 1,35 млрд грн на гранти для закладки садів та 20 млрд грн за програмою доступних кредитів «5-7-9». Залучення додаткових коштів підтримки галузі планується за рахунок міжнародних програм допомоги [2].

Усвідомлюючи важливість підтримки аграрного сектору, уряд у 2023 році продовжує реалізацію державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» для полегшення доступу аграріїв до кредитів та державних гарантій в умовах воєнного стану. У рамках цієї програми сільськогосподарські підприємства можуть отримати кредити на суму до 90 млн грн під 5-9 % річних залежно від

типу кредиту та суб'єкта господарювання. Також передбачено продовження строку, протягом якого підприємства АПК матимуть можливість отримати фінансову підтримку для посівної кампанії у період дії воєнного стану. Для аграріїв передбачається можливість отримання пільгових кредитів під 0 % річних із гарантією від уряду на рівні 80 %. Так, для отримання такого фінансування покриття заставою становитиме лише 20 % від суми кредиту, інші 80 % забезпечуються гарантією із боку держави [1].

Прийнятими змінами для державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» також передбачено:

- встановлення по кредитах на інвестиційні цілі компенсаційної ставки для середніх та великих підприємств 9 % річних з можливістю зменшення за умови створення нових робочих місць до 7 % річних;
- встановлення по кредитах на інвестиційні цілі компенсаційної ставки для мікро та малих підприємств на рівні 7 % річних з можливістю зменшення для інвестиційних кредитів до 5 %;
- встановлення компенсаційної ставки 9 % річних для кредитів на поповнення обігового капіталу для всіх підприємств.

Для державної програми «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9 %»:

- встановлення компенсаційної винагороди для середніх та великих підприємств 11 % річних з можливістю зменшення за умови створення нових робочих місць до 9 % річних;
- встановлення компенсаційної винагороди для мікро та малих підприємств 9 % річних з можливістю зменшення за умови створення нових робочих місць до 7 % річних [3].

Аналіз розвитку кредитування в аграрній сфері економіки дозволив виявити його особливості та специфічні риси, а також розробити стратегічні напрями щодо його вдосконалення, які зводяться до наступних основних моментів:

- розвиток національної системи аграрного кредитування з оптимізацією та підвищенням ефективності діяльності банківських закладів;
- всебічна підтримка банківського капіталу;
- доступ сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів та підвищення довіри позичальників до системи агрокредитування;
- організація аграрної кредитної системи.

На нашу думку, склалися всі умови щодо створення національної системи аграрного кредитування (рис. 1). Для цього необхідно розробити та прийняти Закон «Про аграрну кредитну систему», в якому необхідно обумовити основні напрями її розвитку:

- створення аграрної кредитної системи, в якій чільне місце належало б Земельному банку, а також сільськогосподарським товарно-кредитним спілкам, які б надавали кредити сільськогосподарським підприємствам під заставу майбутнього врожаю;
- надання з місцевих бюджетів державних кредитів для сільськогосподарських підприємств;

– дозволити Земельному банку здійснювати емісію цінних паперів, гарантованих Урядом, для створення статутного капіталу всієї аграрної кредитної системи;

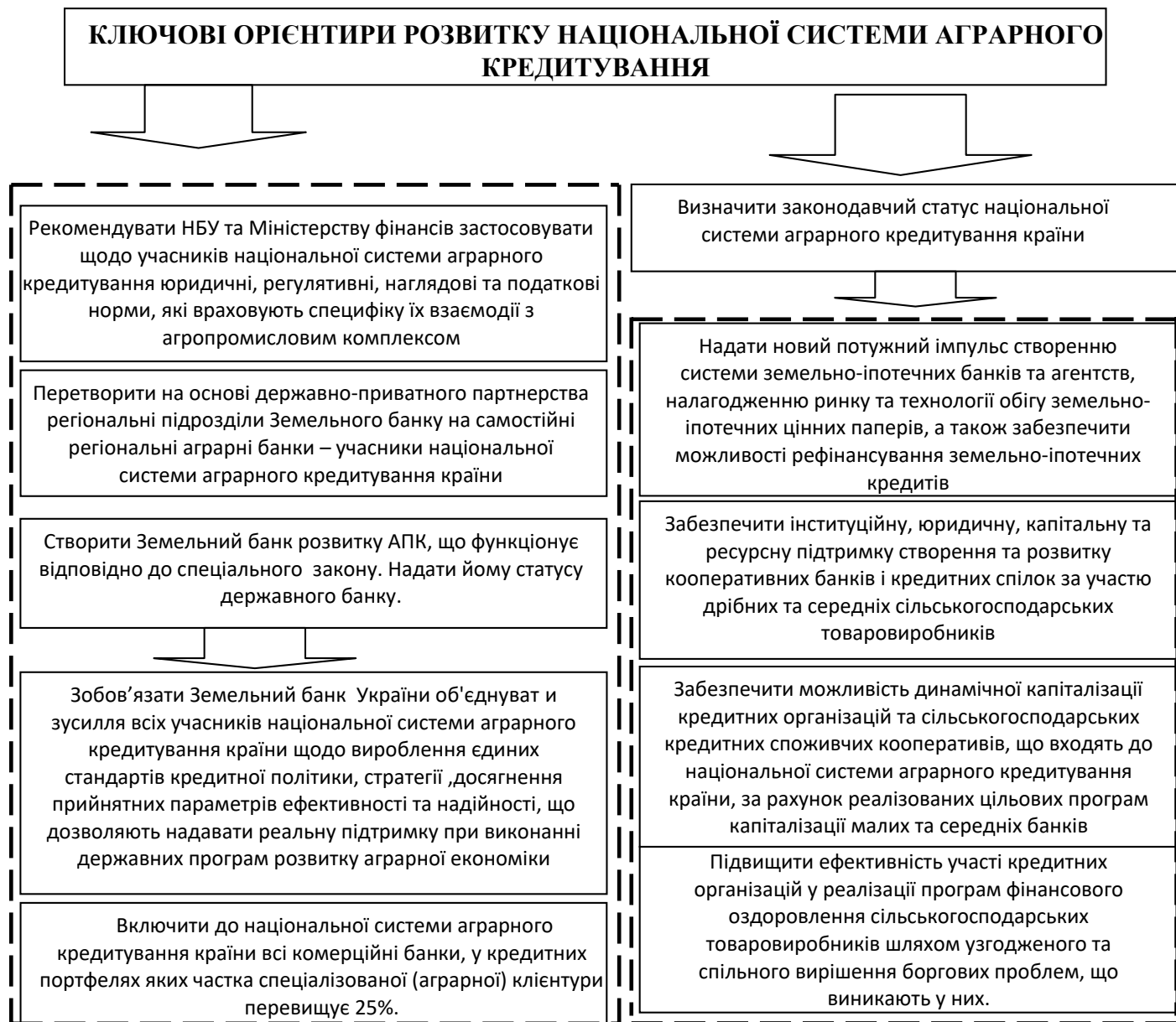

Рис. 1. Ключові орієнтири розвитку національної системи аграрного кредитування

Джерело: побудовано авторами на основі даних [4, 5]

– можливість поступового викупу державної частки капіталу Земельним банком та сільськими кредитними спілками;

– рекомендувати Земельному банку відновити видачу аграрною кредитною системою заготівельним та переробним підприємствам короткострокових кредитів для здійснення поточних платежів та надання підприємствам сільського господарства авансів під договори про державні закупівлі сільськогосподарської продукції.

Одним з найважливіших кроків на шляху розвитку ринку землі є створення державного акціонерного земельного (іпотечного) банку з відповідною банківською мережею в сільській місцевості, що надаватиме банківські послуги сільськогосподарським підприємствам, у тому числі інвестиційне і кредитне обслуговування товаровиробників агропромислового комплексу:

- іпотечне кредитування сільськогосподарських виробників під заставу землі або нерухомості;
- викуп у комерційних банків майна та земельних ділянок, що перебувають у заставі неплатоспроможних позичальників;
- довірче управління майном, землею та коштами неплатоспроможних сільгоспвиробників;
- лізингові та факторингові послуги для агровиробників;
- страхування майна, життя та фінансових ризиків у сільській місцевості;
- комісійні операції з товарами, майном та землею
- надання послуг, пов'язаних з бухгалтерським обліком, аудитом та аналізом діяльності підприємств, розробкою інвестиційних та бізнес-планів;
- обслуговування зовнішньоекономічних операцій сільськогосподарських товаровиробників;
- надання інших банківських послуг;
- виконання функцій методичного центру з надання консультаційних послуг сільськогосподарським підприємствам, виконання функцій методологічного центру з надання консультаційних послуг сільськогосподарським підприємствам, кредитним спілкам та новоствореним кооперативним банкам.

Банківський капітал, як одне з найбільших джерел фінансування сільського господарства, стикається з великою низкою проблем, зокрема низький рівень доходів у порівнянні з іншими галузями, а також високий рівень ризиковості.

Вирішення цієї проблеми можливе шляхом створення взаємопов'язаних інтегрованих формувань, до складу яких увійшли б:

- різні спілки кредитної кооперації;
- державний фонд підтримки сільськогосподарського кредиту, який реалізує механізм держгарантій;
- регіональні комерційні земельні банки, принциповою особливістю яких є безпосередня залежність їх доходів від розвитку агропромислового виробництва.

Необхідно якнайшвидше запровадити у господарську практику наступні заходи:

- оптимізація субсидування ставки рефінансування за кредитними операціями комерційних банків. Проте, необхідно відзначити, що отримати від держави компенсацію за виданий кредит у вигляді субсидування процентної ставки поки що, як і раніше, є дуже проблематичним.

Субсидування процентної ставки несе у собі кілька переваг у порівнянні з іншими видами розподілу бюджетних коштів, а саме:

- залучення до АПК бюджетних коштів супроводжує значне залучення коштів із комерційних банків, тобто. виникає мультиплікативний ефект;

– витрачання бюджетних коштів здійснюється наприкінці бюджетного періоду, тільки після сплати сільськогосподарськими виробниками відсотків за кредити, тоді як за відкритого розподілу бюджетних коштів ці статті витрат виникають на самому початку року. Віднесені на кінець періоду витрати девальвують і коштують бюджету дешевше [10];

– кредитуванням АПК займаються здебільшого спеціалізовані комерційні банки, які формують відповідне кадрове забезпечення, створюють клієнтську базу, налагоджують ділові та господарські зв'язки у галузі. Навіть при скасуванні кредитних субсидій даним банкам буде досить проблематично піти з цього сектора, що сприяє створенню та розвитку системи сільськогосподарського кредиту [6];

– істотну частину позики сільгосптоваровиробник залишається винен не державі, а цілком певній банківській установі, оскільки дотуванню піддається лише певна частина процентної ставки.

Пільгового кредитування сільського господарства недостатньо для повноцінної фінансової підтримки галузі. Кредитування агропромислового комплексу складний та ризикований процес. Банкам, які раніше не кредитували сільське господарство, важко розпізнати перспективних виробників і вони змушені використовувати схеми кредитування з використанням застави. Існують також ризики «сумлінного» неповернення позик, коли виникають форс-мажорні обставини (неврожай, погодні умови тощо).

У зв'язку з цим велику роль повинні відігравати страхові компанії та способи держгарантій для банків (держава може поділити з ними комерційні ризики). За кордоном існує порядок пільгового страхування врожаю, коли кожен долар страхової премії, яку сплачує фермер, доповнюється долларом з державного бюджету. В Україні така практика не поширена, а без неї масового припливу кредитних ресурсів у сільське господарство та значного збільшення кількості кредитних інституцій, які бажають працювати в даній сфері, чекати не доводиться.

Розвинена інфраструктура ринку є однією з основних умов розвитку регіонального АПК. Істотна роль у її розвитку відводиться біржовій справі, підвищення активності якої можливе з переходом від угод з готівковим товаром до форвардних та ф'ючерсних. Форвардні угоди дають можливість продати ще не вироблений товар за ціною, що покриває витрати на його виробництво. Покупець самостійно завчасно забезпечує своє виробництво сировиною і при цьому зберігає кошти на зберіганні товару. Отже, задовольняються інтереси всіх сторін.

Організація процесу кредитування має прагнути до налагодженої та спрощеної системи надання кредиту, можливості його повернення та зниження рівня кредитних ризиків, а також розширення кредитного портфеля банків. Нині механізм надання кредиту недостатньо опрацьовано щодо взаємовідносин між кредитором і позичальником.

Слід враховувати сільськогосподарські ризики втрати доходів під час виробництва продукції, пов'язані з настанням несприятливих кліматичних умов,

а також диспаритетом цін. Усе це робить повернення кредитів і позик, і навіть відсотків із них проблематичним. Для усунення негативних наслідків мають бути розроблені та запроваджені адекватні механізми агрострахування.

Зростання доступності та підвищення довіри позичальників до системи аграрного кредитування необхідні:

- розширення спектру послуг, що надаються банками, та підвищення їх якості;
- залучення вільних коштів банківської системи, які надалі трансформуються у формі кредитів та інвестицій в економіку, у тому числі в аграрну галузь;
- формування здорового конкурентного середовища у банківській системі;
- сприяння розвитку нових банківських послуг, спрямованих на стимулювання аграрного виробництва та підвищення інвестиційної активності;
- залучення в практику країни передового банківського досвіду інших країн світу;
- створення галузей виробництва, переробки та інфраструктури, що ґрунтуються на впровадженні найсучаснішої технології;
- розробка типових інвестиційних проектів, що відповідають економічному потенціалу кожного регіону, району та області;
- диференціація кредитів, що виділяються сільському господарству, яка може і повинна застосовуватися як по регіонах (відповідно до природно-економічних особливостей, якісної оцінки земель і як наслідок – різної собівартості виробленої продукції), так і по галузях виробництва.
- створення відкритого валютного, кредитного та фондового ринків;
- надання мікрокредитів малому бізнесу;
- розвиток мережі небанківських організацій надання фінансових послуг сільському господарству;
- перехід на систему електронних платежів у режимі реального часу з метою прискорення та здешевлення розрахунків;
- створення ефективної національної платіжної системи;
- впровадження інноваційних технологій обробки інформації у банківській системі;
- підвищення довіри позичальників до банківської системи шляхом забезпечення дотримання банківського законодавства щодо захисту депозитів;
- - збільшення капіталу банків та дотримання банками всіх економічних нормативів;
- загострення конкуренції у фінансово-кредитному секторі та підвищення результативності грошово-кредитної політики;
- створення сприятливих умов залучення іноземних інвестицій в економіку країни.

В результаті основними напрямками кредитної політики може стати надання кредитів для:

- модернізації та інновації у сільському господарстві;
- довгострокового інвестиційного кредитування сільськогосподарських товаровиробників;
- кредитування суб'єктів малого та середнього агробізнесу, із залученням до цього процесу кредитних кооперативів;
- інвестування в соціальну сферу села, створення гідної інфраструктури для сільських трудівників (житлове будівництво, газифікація тощо).

Сільськогосподарське виробництво відноситься до ризикової галузі, що зумовлює необхідність розвитку ринку страхових послуг.

Поняття фінансового ризику не має однозначного тлумачення серед експертів та науковців. У вузькому розумінні воно включає лише кредитний ризик. Кредитний ризик пов'язаний з можливістю невиконання суб'єктом господарювання своїх фінансових зобов'язань перед інвесторами внаслідок використання для фінансування своєї діяльності внутрішнього фінансування. Кредитний ризик виникає в процесі ділового співробітництва між суб'єктом господарювання та його кредиторами:

- 1) з банком та іншими фінансовими установами;
- 2) з контрагентами – постачальниками і посередниками;
- 3) з акціонерами.

Різновидність видів кредитних операцій визначає особливості і причини виникнення кредитного ризику:

- 1) недобросовісність позичальника, який отримав кредит;
- 2) погіршення конкурентного стану конкретного суб'єкта, що отримав комерційний або банківський кредит;
- 3) несприятлива економічна кон'юнктура;
- 4) некомпетентність керівництва підприємства;
- 5) невиконання своїх зобов'язань перед позичальником їх контрагентами;
- 6) недосконалість нормативної бази;
- 7) фінансово-економічна нестабільність держави.

Страховання ризиків неповернення кредитів відноситься до страхових відносин в яких кредитори, такі як банки та інвестори, одночасно відіграють роль страховика та страхувальника, а страхові відносини обмежуються двосторонніми відносинами між страховиком та страхувальником [7, с. 144]. Відповідальність страхової установи настає, якщо застрахована особа не отримає суму, зазначену в кредитному договорі, протягом 20 днів після настання строку, зазначеного в кредитному договорі, або строку, встановленого банком, у разі невиконання позичальником умов кредитного договору. Страховий поліс передбачає ліміт відповідальності страхової компанії. Він може становити 50–90 % від залишку заборгованості за кредитом. Решта ризику – це відповідальність страхувальника. Розподіл ризику між страховиком і страхувальником покликаний забезпечити, щоб банк не зменшував свою відповідальність за виданий ним кредит. Страхуючи кредит, банк повинен ретельно перевірити платоспроможність і фінансовий стан позичальника.

При страхуванні індивідуальних кредитів договір страхування укладається на період користування кредитом. Страхова сума базується на повній сумі боргу (включаючи відсотки за кредитом), що підлягає погашенню за кредитним договором, і встановлюється пропорційно частці відповідальності страховика, зазначеній у полісі. Договір укладається на підставі заяви банку за формою, встановленою страховиком, копії кредитного договору та всіх документів, наданих для переддоговірної перевірки.

Страховик зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування протягом трьох банківських днів по закінченню 20-ти робочих днів та після закінчення дії договору страхування.

Іншим поширеним видом страхування банківських кредитів є страхування відповідальності позичальника від безнадійних боргів, де страхувальником є боржник, який виступає гарантом кредиту для кредитора. Іншими словами, страхування покликане покрити збитки кредитора у разі сумнівного виконання боржником взятого на себе фінансового зобов'язання. Це різновид класичного (заставного) страхування.

В сучасних умовах доцільно, щоб деякі кредитні угоди підписували контрагенти, що співпрацюють з сільськогосподарськими товаровиробниками і впливають на результати їх діяльності. В разі невиконання своїх зобов'язань перед кредиторами сільськогосподарські підприємства можуть пред'явити фінансові претензії (якщо вони обґрунтовані) до своїх контрагентів щодо відшкодування процентів за користування кредитами та розділити відповідальність в разі накладання санкцій. Це змусить більш відповідально відноситись до виконання своїх зобов'язань контрагентів аграрного сектора економіки та зменшити кредитне навантаження на сільськогосподарських товаровиробників.

Аграрна кредитна система для нарощування свого капіталу може використати власні доходи та внески до статутного капіталу. Але головним джерелом нарощування капіталу має бути рефінансування Земельного банку за рахунок бюджетних коштів, а також фондового ринку, тобто емісії та продажу облігацій банку, гарантованих урядом. Земельному банку необхідно дозволити емісію облігацій та єврооблігацій, гарантованих урядом. Фінансовою основою для довгострокового та середньострокового кредитування сільського господарства можуть стати ресурси різних інвестиційних фондів, які нині активно розвиваються.

Проведені дослідження дозволяють нам стверджувати, що існуюча нині в Україні система кредитування має безліч недоліків і є недостатньо результативною. Виходячи з цього, пропонується низка заходів щодо побудови аграрної кредитної системи (рис. 2). Таким чином, аграрна кредитна система в поєднанні з бюджетною підтримкою села може стати головною ланкою вирішення проблеми продовольчої безпеки країни та стане пріоритетною ланкою стратегічного розвитку галузі.

Рис. 2. Заходи щодо побудови аграрної кредитної системи

Джерело: побудовано авторами на основі даних [8, 9]

Висновки. Вирішення проблем, що виникають при фінансовому забезпеченні сільськогосподарського виробництва та переробних підприємств, вимагає до себе системного підходу. Сільське господарство, в силу своєї специфіки, не може функціонувати без залучення позикових коштів, у зв'язку з чим стають актуальними визначення та вибір найбільш пріоритетних напрямів їх вкладення.

Перспективи функціонування банківського сектора у сільському господарстві великою мірою залежить від позитивних зрушень у його економіці. Вливання фінансових ресурсів банків у базові галузі сільського господарства нині недостатньо ефективне, оскільки повернення витрачених ними ресурсів у встановлені терміни найчастіше буває неможливим.

Література:

1. Українські аграрії залучили 33,4 мільярда кредитів. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3713447-ukrainski-agrarii-zalucili-334-milarda-kreditiv.html> (дата звернення: 28.05.2023).
2. Держбюджет 2023: для агросектору закладено 20 млрд грн на кредити «5-7-9». Режим доступу: <https://agravery.com/uk/posts/show/derzbudzet-2023-dla-agrosectoru-zakladeno-20-mlrd-grn-na-krediti-5-7-9> (дата звернення: 28.05.2023).
3. Пріоритети визначені: ситуація в економіці та на фінансових ринках України. Режим доступу: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/548966_prioriteti_viznacheni_situatsiya.html.
4. Данкевич В. Є., Макаренко Ю. П. Державні земельні банки – формування та функціонування в ринково-розвинутих країнах. *Наук. пр. Полтавської державної аграр. академії*. 2014. Вип. 1(8) С. 93–98.
5. Вдовенко І. С. Фінансові механізми забезпечення розвитку підприємств аграрного сектору економіки: особливості та недоліки. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 88–92.
6. Дема Д. І. Модель організації діяльності спеціалізованих банків з позиції державних інтересів. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації*: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. С. 94–97.
7. Павленко О. П. Страхування ризиків фінансово-кредитних установ як домінуючого елементу ринку фінансових послуг. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 143–149.
8. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Економіка». 2015. Вип. 2 (4). Ч. 2. С. 30–34
9. Гладій М. В., Лузан Ю. Я. Кредитування в системі аграрних трансформацій України. *Економіка АПК*. 2020. №8. С. 37.
10. Галайко А. М., Ванькович Д. В. Державна фінансова підтримка підприємств як інструмент активізації розвитку аграрного сектору економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 1 (12). С. 284–288.

References:

1. Ukrainian agrarians attached 33.4 billion loans. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3713447-ukrainski-agrarii-zalucili-334-milarda-kreditiv.html> (access date 28/05/2023).
2. The 2023 state budget: 20 billion hryvnias for loans "5-7-9" for the agricultural sector. Retrieved from <https://agravery.com/uk/posts/show/derzbudzet-2023-dla-agrosectoru-zakladeno-20-mlrd-grn-na-krediti-5-7-9> (access date 28/05/2023).
3. Priorities are set: the situation in the economy and financial markets of Ukraine. Retrieved from https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/548966_prioriteti_viznacheni_situatsiya.html (access date 05/28/2023).

4. Dankevych, V. E., Makarenko, Y. P. (2014). State land banks – formation and functioning in market-developed countries. *Scientific works of Poltava state agricultural academy*, no. 1(8), pp. 93–98. (in Ukrainian)
5. Vdovenko, I. S. (2020). Financial mechanisms for ensuring the development of enterprises of the agrarian sector of the economy: features and shortcomings. *Entrepreneurship and innovation*, no. 15, pp. 88–92. (in Ukrainian).
6. Dema, D. I. (2019). Model of organization of specialized banks from the point of view of state interests. *Strategic directions of socio-economic development of the state in the context of globalization: collection of abstracts of the IV International Scientific and Practical Internet Conference*. Khmelnytsky University of Management and Law named after Leonid Yuzkov. Pp. 94–97. (in Ukrainian).
7. Pavlenko, O. P. (2016). Risk insurance of financial and credit institutions as a dominant element of the financial services market. *Young scientist*, no. 3, pp. 143–149. (in Ukrainian).
8. Lupenko, Y. O. (2015). Development of the agrarian sector of the Ukrainian economy: forecasts and prospects. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, issue 2 (4), pp. 30–34. (in Ukrainian).
9. Hladii, M. V., Luzan, Y. Y. (2020). Lending in the system of agrarian transformations of Ukraine. *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 37. (in Ukrainian).
10. Halaiko, A. M., Vankovych, D. V. (2018). State financial support of enterprises as an instrument for enhancing the development of the agricultural sector of the economy. *Eastern Europe: economy, business and management*, no. 1 (12), pp. 284–288. (in Ukrainian).

Annotation

Kolotukha S. M., Melnyk K. M., Perepolka V. Y.

Trends in the development of credit relations in the agricultural sector of the economy

The key to the successful development of the agricultural sector of the economy is bank lending, which plays an important role in the development of the agricultural sector, as evidenced by the positive trend in the growth of lending by commercial banks in the country. In this regard, the attraction and utilization of borrowed financial resources is the most important aspect of the financial activities of the agricultural sector of the economy, which aims at achieving high final economic outcomes.

The paper presents the fact that agricultural producers are currently facing a serious shortage of working capital and investment resources. Therefore, state support is necessary to ensure sustainable development of the agricultural sector, as can be confirmed by the experience of various countries. In Ukraine, direct state financial support for agricultural enterprises is provided through programs such as reducing the cost of loans and supplementing lease payments.

To support the agricultural sector, it has been confirmed that in 2023 the government continued to implement the Affordable Loans 5-7-9 % national program to make it easier for farmers to obtain loans and state guarantees under martial law.

It indicates that in order to establish a nationwide system of agricultural financing, it is necessary to create a specialized financial institution, or "national land bank," with the functions of efficient management of state-owned land, financial and credit activities, and support for small and medium-sized farmers.

This paper demonstrates the expediency and necessity of developing an insurance services market in the organization of bank lending. As a result of joint activities between banks and insurance companies, customers will have access to the most convenient, complete, and relatively inexpensive set of services.

Key words: bank lending, agricultural enterprises, financial support, state financial support, Land (mortgage) bank.

УДК: 005.591.6:334.72

DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-234-243

MANAGEMENT OF INNOVATION RISKS

Iu. O. NESTERCHUK, *Doctor of Economics*

V. S. ULANCHUK, *Doctor of Economics*

S. Iu. SOKOLYUK, *Doctor of Economics*

O. V. ZHARUN, *PhD in Economics*

M. A. KOROTIEIEV, *PhD in Economics*

N. O. BLENDА, *PhD in Economics*

Uman National University of Horticulture

Основною метою даної статті є дослідження особливостей управління інноваційними ризиками на вітчизняних підприємствах та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності процесу. Інноваційна діяльність є передумовою ефективного розвитку підприємств, підвищення якості продукції, ефективного та економічного використання ресурсів. Проте впровадження інновацій на підприємствах пов'язане з високим інноваційним ризиком. Встановлено, що під інноваційним ризиком слід розуміти ймовірність відхилення фактичних результатів від запланованих або отримання фінансових збитків через зміни в компанії в результаті неефективної інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація, інноваційний ризик, підприємство, правила

State of the problem. The economic growth of the country is impossible without innovative activities by its business entities. It is the use of innovations that creates new competitive advantages for enterprises, strengthens their market position and is a condition for successful operation. At the same time, compared to other types of enterprise activities, innovative activity is more associated with risk. Due to this, the correct assessment of the situation and the choice of an effective management method, aimed at reducing innovation risk, are important tools in achieving economic goals and the desired result. The experience of the developed countries of the world shows that ignoring or underestimating of innovative risk inevitably hinders the development of business entities and causes stagnation of the entire economic system. It is important to be able to identify innovative risks correctly and in a timely manner and make appropriate decisions within the framework of the company's management